

Андронов Ігор Володимирович,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ ШЛЯХОМ ОГЛЯДУ ВЕБ-СТОРИНКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Науково-технічний прогрес поступово призводить до виникнення нових джерел отримання інформації, що, в свою чергу, спричиняє ускладнення процесу судового доказування, обумовлене появою нових процесуальних засобів закріплення фактичних даних, що можуть слугувати доказами в цивільній справі.

Все більше інформації розміщується в електронній формі, зокрема, в мережі Інтернет, та все частіше така інформація взагалі не існує у матеріальному (наприклад, паперовому) вигляді. У зв'язку із цим в судовій практиці нерідко виникає необхідність використання в процесі доказування інформації в електронному вигляді, наприклад, інформації, що знаходиться на веб-сторінці в мережі Інтернет, та належного її процесуального закріплення.

Несекрет, що дані, які знаходяться в електронній формі, розміщуються в Інтернеті, характеризуються більшою мобільністю, мінливістю, ніж інформація на матеріальних носіях. Вона може швидко розміщуватися та не менш швидко видалятися з веб-сторінки, а потім знову з'являтися вже на іншій. Тому одним із передбачених законом процесуальних засобів належного закріплення судом такої інформації є забезпечення доказів.

Відповідно до ст. 133 ЦПК України особи, які беруть участь у справі і вважають, що подання потрібних доказів є неможливим або у них є складнощі в поданні цих доказів, мають право заявити клопотання про забезпечення цих доказів. До клопотання про забезпечення доказів додається документ про сплату судового збору.

Способами забезпечення судом доказів є допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів.

За заявою заінтересованої особи суд може забезпечити докази до пред'явлення нею позову.

З практичної точки зору певну цікавість викликає питання відмежування процедури збирання судових доказів від їх забезпечення. Не зовсім коректне формулювання положення ч. 1 ст. 133 ЦПК України призвело до хибного розуміння сутності забезпечення доказів серед багатьох практи-

ків. Виходячи з того, що закон закріплює право заявляти клопотання про забезпечення доказів у разі неможливості або виникнення ускладнень в осіб, які беруть участь у справі, в поданні цих доказів, будь-які дії суду (витребування доказів, призначення експертизи тощо), спрямовані на сприяння сторонам в отриманні доказового матеріалу, розглядаються як заходи забезпечення доказів.

Такий підхід не відповідає юридичній природі забезпечення доказів. Принциповим це питання стало після того, коли Законом України від 08.07.2011 року № 3674-VI «Про судовий збір» було внесено зміни до ч. 1 ст. 133 ЦПК України, закріпивши обов'язок сплачувати судовий збір за забезпечення доказів. Тобто на сьогоднішній день питання стоїть наступним чином: якщо особа, яка бере участь у справі, заявляє клопотання про збирання доказів (виклик свідка, витребування письмового доказу, призначення судової експертизи і т.ін.), то таке клопотання не оплачується судовим збором, якщо вказані процесуальні дії розглядати як забезпечення доказів, до відповідного клопотання обов'язково повинен додаватися документу про сплату судового збору. В юридичній літературі забезпечення доказів визначають як оперативне закріплення доказової інформації [1, с. 147]. Ключовим у даному визначенні є слово «оперативне». Тобто підставою забезпечення доказів є не неможливість або складнощі в поданні потрібних доказів, а обґрунтовані побоювання, що така неможливість чи ускладнення виникне в майбутньому. Такий висновок дозволяє зробити положення ч. 1 ст. 134 ЦПК України, відповідно до якого в заяві про забезпечення доказів необхідно вказати обставини, які свідчать про те, що подання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим, а також вимога процесуального закону про розгляд відповідної заяви у п'ятиденний строк (ч. 2 ст. 135 ЦПК України). Оперативності вирішення питання про вжиття судом заходів забезпечення доказів сприяє законодавчий дозвіл вирішувати це питання без обов'язкової участі осіб, які беруть участь у справі.

Отже питання відмежування процедури збирання судових доказів від їх забезпечення необхідно вирішувати за такими критеріями:

- 1) підстава звернення до суду з відповідним клопотанням: неможливість сторони чи наявність в неї певних складнощів з отриманням доказів на момент звернення до суду, чи наявність обґрунтованих побоювань, що така неможливість виникне в майбутньому. У першому випадку суд лише сприяє особам в збиранні необхідних доказів та не здійснює заходів їх забезпечення. У другому випадку наявна підстава для забезпечення доказів;

- 2) потреба в оперативному закріпленні доказового матеріалу. Даний критерій впливає з попереднього. Якщо потреба в отриманні та процесуальному закріпленні доказової інформації не є терміноюю і особа має

змогу дочекатися судового засідання, де питання про отримання цього доказу буде вирішено в змагальному порядку, то в суду немає підстав вживати заходів забезпечення доказів. Якщо ж інформацію необхідно процесуально закріпити терміново (свідок найближчим часом виїжджає за кордон, речовий доказ може бути знищений чи пошкоджений, інформація може бути видалена з веб-сторінки в мережі Інтернет і т.ін.) в такому разі дійсно є необхідність забезпечити відповідні докази протягом п'яти днів, як того вимагає процесуальний закон.

Простіше кажучи, саме за оперативність вжиття судом заходів забезпечення доказів сплачується судовий збір.

Відповідної позиції дотримується й Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, який у п. 8 своєї постанови від 17.10.2014 року № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах» [2] відзначив, що сплата судового збору у випадку, передбаченому підпунктом 13 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України від 08.07.2011 року № 3674-VI «Про судовий збір», за подання до суду заяви про забезпечення доказів здійснюється лише за умови, що така заява розглядається у процесуальному порядку, визначеному статтею 135 ЦПК, а не за подання клопотань про витребування доказів (виклик до суду свідків, призначення експертизи, витребування письмових чи речових доказів тощо), які розглядаються відповідно до статті 130 ЦПК у попередньому судовому засіданні чи статті 168 ЦПК у судовому засіданні.

Одним із засобів швидкого процесуального закріплення інформації, що знаходиться на веб-сторінці в мережі Інтернет пропонується використовувати таку процесуальну дію як огляд доказів за їх місцезнаходженням (ст. 140 ЦПК України), під яким розуміють безпосередній огляд складом суду веб-сторінки з розміщеною на ній інформацією з фіксуванням результатів такого огляду в протоколі про вчинення окремої процесуальної дії. Така судова практика є більш поширеною у господарському судочинстві та навіть знайшла відображення у абз. 8 п. 46 постанови Пленуму Вищого Господарського суду України № 12 від 17.10.2012 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [3]. Втім, це не перешкоджає використанню відповідного процесуального засобу й у цивільному судочинстві.

Література:

1. Молчанов В.В. Основы теории доказательств в гражданском процессуальном праве: Учебное пособие / В.В. Молчанов. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2012. – 360 с.
2. Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 17.10.2014 року № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-14/print1452708451278885>.

3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищого Господарського суду України від 17.10.2012 року № 12 // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 6. – С. 57.